

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ГОНЧАРОВА Оксана Миколаївна

УДК 372.851.9

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ СИСТЕМИ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

13.00.02 – теорія і методика навчання (інформатика)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор,
академік АПН України
Жалдак Мирослав Іванович,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, завідувач кафедри інформатики.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
Співаковський Олександр Володимирович,
Херсонський державний університет, проректор з науково-методичної роботи, інформатизації та міжнародних відносин, завідувач кафедри інформатики;
доктор педагогічних наук, професор,
Триус Юрій Васильович,
Європейський університет, проректор з навчально-методичної роботи;
доктор педагогічних наук, доцент,
Раков Сергій Анатолійович,
Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, доцент кафедри інформатики.

Захист відбудеться “ 25 ” вересня 2007 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.03 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “ 30 ” липня 2007 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глибокі структурні зміни, що відбуваються в сучасному світі, потребують розвитку нових підходів до побудови загальноосвітньої та професійної підготовки фахівців. Це зумовлює постійну модернізацію системи освіти.

Головна мета професійної освіти – підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентноспроможного на ринку праці, компетентного, відповідального, вільно володіючого своєю професією та орієнтованого в сумісних галузях діяльності, здатного до ефективної праці за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності, задоволенню потреб людини в отриманні відповідної освіти. В зв'язку з цим в освіті багато уваги приділяється реалізації компетентнісного підходу, орієнтованого на формування певних компетентностей. Під ключовими компетентностями, що визначають сучасну якість освіти, розуміють систему універсальних знань, умінь та навичок, а також досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності фахівця. При цьому досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності лежить в основі процесу прийняття рішення – процесу діяльності людини, спрямованого на вибір найкращого варіанту дій.

Компетентності в галузі інформаційної діяльності відносять до однієї з складових ключових компетентностей. В зміст інформаційної діяльності економістів зазвичай включають пошук, збір, зберігання, опрацювання, подання, передавання, даних; введення даних в пам'ять комп'ютера, компоновка даних в пам'яті комп'ютера; перетворення, інтерпретацію даних як сукупності бізнес-об'єктів; аналітичну роботу та прогнозування; моделювання; підтримку прийняття рішень; подання даних, в результаті якого формуються документи та звіти; використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Формування компетентностей в галузі інформаційної діяльності у студентів економічного профілю здійснюється в процесі вивчення курсу інформатики та спеціальних курсів, пов'язаних з використанням ІКТ. В роботах А.Л.Денисової, Н.В.Макарової, О.І. Мишеніна, Л.В.Смоліної та ін. доведено, що стійкі уміння та навички інформаційної діяльності у спеціаліста в галузі економіки та управління сприяють успішному рішенню професійних задач: ефективному аналізу економічних даних, розробці та обґрунтуванню варіантів ефективних господарських рішень, оцінюванню тенденцій розвитку об'єктів в професійній діяльності.

В останні роки рядом вчених та педагогів-практиків помічено, що існуюча система підготовки економістів не сприяє проявленню та вихованню необхідної творчої активності студентів, виявленню їх індивідуальності, інтенсифікації освоєння знань. Екстенсивна організація навчального процесу, орієнтована на студента з середніми здібностями, ні в якому разі не сприяє розвитку у студента зацікавленості до професії, не збуджує пошук відповіді на питання про можливості ви-

користання надбаних знань в майбутній професійній діяльності.

В таких умовах питання інформатичної підготовки студентів-економістів постають особливо гостро. Широке застосування інформаційної діяльності зі збору, опрацювання, використання, подання, передавання всеможливих повідомлень і даних як в навчальній, так і професійній діяльності в умовах реалізації можливостей використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує проблему інформатичної підготовки члена інформаційного суспільства. Під *інформатичною підготовкою* будемо розуміти процес формування знань, умінь та навичок на основі вивчення та використання засобів та методів інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій за ступінчатим принципом від нижчого рівня до вищого. При цьому поняття інформатичної підготовки члена інформаційного суспільства передбачає також безперервний процес самоосвіти на всіх рівнях навчання, отримання освіти визначеного рівня, формування інформаційної культури студента, його інформатичних та комунікативних компетентностей.

Згадані фактори підштовхнули за останні два десятиріччя всі розвинені країни світу здійснювати активний пошук нової парадигми реформування освіти, моделей та освітніх технологій, орієнтованих на інтереси та розвиток особистості студентів.

Вища освіта повинна здійснюватися згідно з принципами фундаментальності, варіативності, альтернативності, гуманізації та демократизації навчального процесу і гуманітаризації його змісту. Основу повинні складати фундаментальні наукові знання, курси природничонаукових, в тому числі інформатичних, дисциплін, узгоджені з гуманітарними знаннями з метою забезпечення умов для формування гнучкого наукового мислення, різних способів сприйняття дійсності, створення внутрішньої потреби саморозвитку та самоосвіти на протязі всього життя, інформатичної компетентності.

Розгляд комплексу питань, пов'язаних з використанням сучасних інформаційних технологій в навчанні (ІТН) в середній та вищій школі, здійснюється в роботах Н.В.Апатової, А.Ф.Верляня, А.П.Єршова, М.І.Жалдака, В.М.Касаткіна, В.І.Клочка, О.А.Кузнєцова, М.П.Лапчика, В.М.Монахова, Н.В.Морзе, Ю.О.Первіна, С.А.Ракова, Ю.С.Рамського, І.В.Роберт, В.Г.Разумовського, Ю.В.Триуса та інших дослідників.

Дидактичні та психологічні аспекти використання інформаційних технологій навчання знайшли відображення в працях В.П.Беспалько, В.П.Зінченко, В.С.Ледньова, В.Я.Ляудиса, Ю.І.Машбіца, О.М.Леонтєва, О.М.Пенікала, В.В.Рубцова, В.Ф.Паламарчук, Л.Н.Прокопенко, Н.Ф.Тализіної, О.К.Тіхомірова та ін.

На жаль, науково-педагогічні творчі колективи вузів країни недостатньо займаються глибоким дослідженням проблем використання ІКТ у навчанні майбутніх економістів. Існують спроби деяких авторів наблизитись до вирішення часткових питань цієї проблеми, що стосуються здебільшого дослідження та розробки автоматизованих навчальних систем та курсів, але вони не носять

системного та цілеспрямованого характеру. Такий стан питання інформатизації вищої економічної освіти надає підстави стверджувати, що обрана тема дослідження є актуальною.

Причинами необхідності покращення методики інформатичної підготовки майбутніх економістів є розвиток науки інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій та засобів зв'язку, перехід до безперервної відкритої освіти, базованої на особистісно-орієнтованому навчанні, яке потребує перегляду всіх методологічних та концептуальних основ традиційної педагогіки.

Крім того, актуальність дослідження “Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей” визначається:

- необхідністю врахування при побудові системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів комплексу тенденцій в сучасній освіті: стандартизації, гуманізації, гуманітаризації, безперервності, інформатизації;

- необхідністю переходу під час створення методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів з концептуального рівня на професійно-орієнтований в діяльності майбутнього економіста;

- необхідністю переорієнтації навчального процесу на пріоритет розвиваючої функції відносно освітньої, особистісно-орієнтованого навчання.

Інформатична підготовка студентів на економічних спеціальностях потребує докорінних змін в зв'язку з протиріччями між:

- соціальними вимогами інформаційного суспільства щодо підготовки випускників економічних спеціальностей до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та відсутністю необхідного методичного забезпечення такої підготовки;

- рівнем наукових досягнень інформатичних, психолого-педагогічних та методичних наук та їх відображенням в змісті, методах, формах та засобах навчання інформатичних дисциплін студентів-економістів вузів;

- вимогою самостійності в діяльності студентів та можливістю широкого використання отриманих ними знань, навичок та умінь;

- потребою формування творчих умінь студентів економічних спеціальностей та розробкою відповідної методики навчання студентів;

- необхідністю використовувати систему інформатичної підготовки для формування інформатичних та комунікативних компетентностей студентів та недостатньою досконалістю такої системи.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення методичної системи навчання майбутніх економістів, враховуючи надзвичайно динамічний розвиток інформаційних технологій та відповідних галузей знань, а також зростання ролі,

що відіграють в інформаційному суспільстві інформатика та сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилося у відповідності до законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державної національної програми “Освіта”, положення “Про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступінчасту освіту)”, сучасних наукових психолого-педагогічних та методичних досліджень в галузі освітнього та професійного навчання, накопиченого вітчизняного, зарубіжного досвіду, плану науково-дослідницької роботи кафедри економічної кібернетики Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського.

Дисертація виконана відповідно до напряму науково-дослідної роботи № O135U000324 “Методична система навчання інформатичних дисциплін на економічних спеціальностях вищих навчальних закладів” на базі Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського.

Тема затверджена в Таврійському національному університеті імені В.І.Вернадського 12 червня 2003 року (протокол № 5) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології в Україні при АПН України 31 жовтня 2006 року (протокол № 8).

Об'єктом дослідження є процес підготовки в університетах майбутніх економістів в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Предметом дослідження є особистісно-орієнтована система формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні на основі всебічного аналізу стратегічних цілей та перспектив інформатизації суспільства, проектуванні, розробці, оцінюванні ефективності та впровадженні в практику університетів особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей в сучасному науковому, технологічному та соціальному контексті.

Концепція системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів в університетах базується на положеннях:

1. Стандартизація, гуманізація, гуманітаризація, інформатизація, системність та безперервність освіти є обов'язковими умовами загального освітнього простору, в якому сьогодні здійснюється підготовка майбутніх економістів, що володіють необхідним рівнем інформаційної культури і комплексом інформатичних та комунікативних компетентностей.

2. Вимоги до підготовки спеціалістів за умов сучасної парадигми освіти визначають підхід до інформатичної підготовки студентів-економістів, в основу якого покладено проектування як особливий вид професійної діяльності, за допомогою якого може бути обґрунтоване створення нових або перетворення існуючих навчальних курсів інформатичного циклу.

3. Організація діяльності, пов'язаної з методичним проектуванням, визначається методоло-

гією системного підходу, щодо визначення моделі методичної системи формування інформатичних компетентностей, її якісної сутності в сукупності усіх її складових та умов її реалізації і функціонування.

4. Психолого-педагогічною основою інформатичної підготовки майбутнього економіста є уявлення про цей процес як про науково керований, реалізація якого:

- має за мету формування світогляду майбутнього спеціаліста, що володіє знаннями в галузі інформаційної діяльності;

- передбачає підходи до перебудови системи освіти економіста на основі системного, комплексного, компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходу до процесу навчання;

- базується на професійній спрямованості інформатичної підготовки студента-економіста;

- пов'язана з реалізацією загальних дидактичних принципів навчання та принципів розвиваючого навчання;

- передбачає застосування елементів дистанційних форм навчання студентів.

5. Основними напрямками вдосконалення особистісно-орієнтованої методичної системи інформатичної підготовки студентів-економістів є:

- орієнтація в створенні програм інформатичної підготовки студентів-економістів на науково обґрунтовану модель діяльності економіста;

- модернізація програм інформатичної підготовки майбутніх економістів відповідно до вимог більш адекватного відображення в змісті сучасних тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;

- неперервність навчання спеціаліста та цілеспрямованість навчання на формування інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей, підвищення ролі самоосвіти впродовж всього часу професійної діяльності;

- відкритість для впровадження з одного боку нових педагогічних технологій, з іншого – вдосконалення існуючих методичних систем навчання;

- використання навчально-методичного комплексу інформатичної підготовки студента-економіста;

- використання системи навчальних задач, побудова якої спирається на виділення навичок, умінь інформаційної діяльності спеціаліста економічного профілю.

6. Курси “Інформатика та комп’ютерна техніка” та “Інформаційні системи і технології в економіці” – важливі системоутворюючі компоненти методичної системи навчання майбутніх економістів в університетах, що визначають дидактичні умови цілісного процесу професійного становлення майбутнього спеціаліста.

7. Структурування змісту курсів “Інформатика та комп’ютерна техніка” та “Інформаційні системи і технології в економіці” здійснюється, виходячи з реального навчального процесу на

економічних спеціальностях вузів, з посиленням спрямованості курсів на формування інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей студентів, з пріоритету та взаємозв'язку з профільюючими предметами в траєкторії професійного становлення майбутнього економіста, з постійної кореляції співвідношення теоретичної підготовки в університеті з результатами виробничої практики студентів.

Гіпотеза дослідження. Необхідний рівень інформаційної культури та сформованості інформатичних та комунікативних компетентностей майбутніх економістів буде забезпечено, якщо:

- система інформатичної підготовки студентів-економістів в університетах визначатиметься методологією системного підходу та орієнтуватиметься на діяльнісну модель економіста;

- підготовка майбутніх економістів буде відображати багатофункціональність їх професійної діяльності;

- зміст інформатичної підготовки майбутнього економіста базуватиметься на теоретичних засадах проектування особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей;

- навчання будуватиметься на принципах модульності, забезпечення диференціації та варіативності навчання;

- будуть використовуватися спеціальні методи та форми навчання, зокрема методи інтерактивного навчання, практичні заняття на моделювання реальних ситуацій в процесі діяльності та елементи дистанційних форм навчання;

- буде забезпечуватися активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів спеціальними методами та засобами;

- будуть враховуватися психолого-педагогічні основи системи формування інформатичних компетентностей студента-економіста, зокрема особливості розвитку особистості студента, його психологічні особливості та потреби.

Згідно з проблемою та метою дослідження поставлені такі **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати розробленість проблем розвитку методичних систем інформатичної підготовки студентів-економістів в психолого-педагогічній та науково-методичній літературі та з'ясувати причини недоліків інформатичної підготовки студентів економічних спеціальностей та роботи економістів-практиків.

2. Розробити концепцію реалізації методичної системи особистісно-орієнтованого навчання майбутніх економістів на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Провести аналіз соціального замовлення суспільства на формування інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей економістів, вивчити стан навчання інформатики та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі у вищих навчальних закладах.

4. Розробити та науково обґрунтувати теоретичну концепцію системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей в університетах та умови її реалізації в навчальному процесі.

5. Визначити психолого-педагогічні засади особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів в університетах, зокрема провести аналіз сучасних передумов розвитку методичної системи та психологічних особливостей, особливостей розвитку, потреб та навчально-пізнавальної діяльності студентів.

6. Побудувати діяльнісну модель економіста, що розкриває характеристики, структуру знань та умінь економіста в галузі інформатики, використання інформаційно-комунікаційних технологій та структуру методичної системи інформатичної підготовки майбутніх економістів в університетах.

7. Проаналізувати основні методичні підходи до формування інформатичних та комунікативних компетентностей в системі інформатичної підготовки майбутніх економістів.

8. З'ясувати та обґрунтувати методологічно та практично доцільне співвідношення фундаментальної теоретичної та прикладної технологічних складових безперервної інформатичної підготовки студентів-економістів.

9. Визначити шляхи активізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів, реалізації диференціації та варіативності навчання на основі орієнтації на індивідуальні особливості студентів, елементи дистанційних форм навчання.

10. Розробити основні компоненти особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів-економістів у вузах.

11. Розробити та впровадити навчально-методичний комплекс інформатичної підготовки студентів на економічних спеціальностях.

12. Дослідити в рамках педагогічного експерименту ефективність пропонованої особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей.

Методологічною основою дослідження є сучасні методи системного аналізу соціальних процесів та системний, діяльнісний, комплексний та компетентнісний підхід до формування особистості майбутнього економіста.

В основу дослідження покладено такі теоретико-методичні положення та джерела: праці філософів (Р.Ф.Абдєєв, В.П.Андрущенко, М.М.Бахтин, Д.Белл, П.С.Гуревич, Є.С.Макарян, М.М.Моїсєєв, А.П.Суханов, А.І.Ракітов, А.Тоффлер, А.Д.Урсул та ін), в яких розкриваються питання теорії становлення інформаційного суспільства та проблеми становлення людини як суб'єкта власної життєдіяльності та професійної діяльності; діалектико-матеріалістичний підхід до з'ясування поняття інформації (А.І.Берг, Ф.Л.Бауер, Г.Гооз, Д.І.Блюменау, А.П.Суханов та ін.); дослідження психологів, педагогів, дидактів (А.М.Алексюк, Л.В.Андерсон, С.І.Архангельський,

Ю.К.Бабанський, В.П.Беспалько, Дж.Брунер, А.А.Вербицький, Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, Б.С.Гершунський, В.І.Гинецианський, В.В.Давидов, Л.В.Занков, Т.А.Ільїна, Є.І.Казакова, В.В.Краєвський, Н.В.Кузьміна, В.С.Ледньов, О.М.Леонтьєв, І.Я.Лернер, Ю.І.Машбіць, Н.Г.Ничкало, Я.О.Пономарьов, Н.Н.Поспелов, С.Пейперт, А.В.Петровський, В.Є.Радіонов, В.В.Рибалка, С.Л.Рубінштейн, В.В.Рубцов, М.Л.Смульсон, С.Д.Смирнов, Н.Ф.Тализіна, О.К.Тіхоміров, А.П.Тряпцін, Д.Б.Ельконін, І.С.Якиманська та ін.), присвячені проблемам педагогічної діяльності, питанням проектування педагогічного процесу; дослідження проблеми гуманізації та особистісної орієнтації освіти (Б.М.Бим-Бад, Є.В.Бондаревська, А.В.Петровський, В.В.Серіков та ін.); праці в галузі використання системного підходу в навчальних дослідженнях (П.К.Анохін, В.Г.Афанасьєв, Ю.К.Васильєв, І.В.Блауберг, Дж.Ван Гиг, В.С.Ільїн, В.П.Карташов, В.П.Кузьмін, А.М.Пишкало, А.І.Уємов, Є.Г.Юдін та ін.); дослідження в галузі методології та методики навчання математики (Г.П.Бевз, М.І.Бурда, Я.І.Грудьонов, М.Я.Ігнатенко, Ю.М.Колягін, Т.В.Крилова, Г.О.Луканкін, Є.І.Лященко, А.Г.Мордкович, І.А.Новик, З.І.Слепкань, Н.Л.Стефанова, О.О.Столяр, М.І.Шкіль, Н.Н.Шунда та ін.), методики навчання фізики (О.І.Бугайов, М.А.Бордовський, В.І.Земцова, В.А.Ізвозчиков, Є.В.Коршак, В.В.Лаптев, О.І.Лященко, В.Г. Разумовський та ін.); праці в галузі дидактики інформатики та методології інформатизації навчального процесу (Є.П.Веліхов, В.М.Глушков, А.М.Довгялло, О.О.Дородніцин, А.П.Єршов, М.І.Жалдак, С.С.Лавров, В.М.Монахов, Є.С.Полат, В.Н.Редько та ін.), праці в галузі методики навчання інформатики, інформаційно-комунікаційних технологій (Н.В.Апатова, Л.І.Белоусова, С.О.Бешенков, Т.О.Бороненко, А.І.Бочкин, Ю.С.Брановський, А.Ф.Верлань, С.Г.Григорьєв, Т.В.Добудько, А.П.Єршов, М.І.Жалдак, В.Г.Житомирський, В.М.Касаткін, В.І.Клочко, К.К.Колін, О.А.Кузнєцов, Е.І.Кузнєцов, В.В.Лаптев, М.П.Лапчик, М.Я.Лященко, Н.В.Макарова, О.В.Могильов, В.М.Монахов, Н.В.Морзе, С.В.Панюкова, В.І.Пугач, С.А.Раков, Ю.С.Рамський, І.В.Роберт, І.А.Румянцев, І.Г.Семакін, О.В.Співаковський, Ю.В.Тріус, М.В.Швецький та ін.); праці присвячені дослідженню методологічних та теоретичних особливостей процесу підготовки спеціалістів економічного профілю у вищих навчальних закладах, розробці наукових основ методичної системи навчання, вимог до добору змісту навчання (С.А.Бешенков, Л.А.Василенко, Н.В.Макарова та ін.).

В процесі роботи над дисертацією для вирішення поставлених завдань використовувалися різні **методи дослідження**: вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної, спеціальної та методичної літератури з проблем дослідження; вивчення та узагальнення вітчизняного та міжнародного досвіду професійної підготовки економістів; аналіз програм інформатизації, стандартів освіти з інформатики, навчальних планів, програм та навчальних посібників з інформатики та методики її навчання; психологічні та педагогічні експерименти, обслідування та експертиза стану інформатизації освітніх установ, бесіди з адміністрацією та викладачами навчальних закладів, анкетування викладачів, студентів та випускників економічних спеціальностей; експериментальне

навчання, спостереження за ходом навчального процесу, діяльністю студентів; обґрунтування концепції інформатичної підготовки майбутніх економістів та прогноз її розвитку.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського і в інших університетах та інститутах Криму. На різних етапах експерименту дослідженням було охоплено 2000 студентів.

Організація дослідження. Дослідження проводилося на протязі 10 років (1996-2006).

На першому етапі (1996-2000 рр.) пошукового та констатуючого експерименту вивчалась, аналізувалась та узагальнювалась педагогічна, психологічна та нормативна література з проблем інформатичної підготовки майбутніх економістів, конкретизувалась мета, предмет та задачі дослідження, формувалась робоча гіпотеза, вивчався основний напрямок роботи, уточнювались методи наукового дослідження, проводились пошукові зрізи та анкетування студентів; в результаті цього аналізу виявлена актуальність дослідження та сформульована гіпотеза про необхідність вирішення комплексу питань щодо методології дослідження (зокрема, пов'язаних з необхідністю орієнтації на компетентнісний підхід та використання інформаційно-комунікаційних технологій) та розробки основних концепцій дослідження;

На другому етапі (2000-2001 рр.) дослідження в процесі розробки та впровадження в практику роботи вузу програми з інформатики та інших навчальних дисциплін, а також комплексу навчальних посібників, підготовлених особисто здобувачем; на основі аналізу стану проблеми та матеріалів анкетування викладачів та студентів, а також з урахуванням вимог щодо якісної підготовки сучасних економістів, був проведений добір матеріалів для розвитку системи формування інформатичних компетентностей в умовах переходу на компетентнісний підхід, була сформульована концепція дослідження; розроблялись методичні посібники; теоретичні розробки та проміжні результати експериментів виносилися на обговорення в рамках наукових конференцій та семінарів;

На третьому (2001-2003) етапі дослідження проводилось теоретичне обґрунтування, розробка і впровадження в практику роботи університетів програм навчальних дисциплін, методичних посібників і рекомендацій, програмних засобів та систем задач і вправ, систем контролю знань, завдань для самостійної роботи, що забезпечують формування інформатичних компетентностей студентів-економістів;

На четвертому (2003-2005 рр.) етапі дослідження проводилось теоретичне обґрунтування, розробка і впровадження в практику роботи вузів програм і планів навчальних дисциплін, програм підготовки студентів в умовах дистанційного навчання та відповідних методичних рекомендацій, навчальних посібників та розробок для дистанційного навчання;

На останньому етапі (2005-2006 рр.) систематизувались та інтерпретувались отримані результати дослідження, формувались висновки.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в таких результатах і положеннях.

Вперше:

- розроблено і теоретично та експериментально обґрунтовано основні компоненти особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів, в основу якої покладено методологію системного підходу; визначені основні напрямки розвитку цієї системи в умовах подальшого вдосконалення структури вищої освіти, що відрізняються від існуючих наявністю елементів технологічного характеру, використанням елементів дистанційних форм навчання та базуються на педагогічно доцільній інтеграції традиційних та інноваційних педагогічних технологій, широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій;

- визначено сутність та призначення особистісно-орієнтованого навчання, сформульовані та розкриті основні дидактичні принципи особистісно-орієнтованого навчання при використанні інформаційно-комунікаційних технологій та вимоги до його реалізації;

- досліджено новий підхід до навчання на економічних спеціальностях у вузі з виділенням мети навчання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій на базі формування діяльнісної моделі спеціаліста;

- запропоновані узагальнені моделі підготовки студентів економічних спеціальностей вузу з ІКТ для двох рівнів – бакалаврів та магістрів;

- удосконалений новий підхід до формування інформатичних та комунікативних компетентностей студента-економіста на базі діяльнісної моделі економіста;

- виділені та обґрунтовані основи методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів, що включають: 1) психолого-педагогічні засади розвитку особистості студента, 2) організаційно-методичне забезпечення навчання, 3) зміст знань та актуальної діяльності в галузі інформатики, добір засобів та технологій інформатизації навчального процесу, 4) розкриття соціального замовлення системі освіти у вигляді вимог до підготовки економіста, 5) забезпечення процесу навчання засобами інформатизації, 6) інформатичну підготовку майбутніх економістів, методичну підтримку навчально-пізнавальної діяльності, відповідні елементи інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей;

- виявлено істотний вплив використання ІКТ на розвиток творчого мислення студентів, що дозволило розробити ряд рекомендацій щодо змісту навчального матеріалу;

- вдосконалена теоретична модель системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів;

- розроблена система інноваційних методів навчання в системі формування інформатичних компетентностей студентів, відповідна розвитку сучасних інформаційних та педагогічних технологій навчання.

Теоретична значущість результатів дослідження постає в наступному:

- теоретичні положення дослідження складають фундамент нового наукового напрямку педагогіки – особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних та комуні-

кативних компетентностей студентів-економістів на базі діяльній моделі економіста, що дозволяє розвивати та удосконалювати відповідну теорію та формувати на її основі практичні рекомендації у вигляді навчально-методичних комплексів;

- з'ясовано, що в умовах бурхливого розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій постійно змінюється структура та зв'язки між основними компонентами методичної системи формування інформатичних компетентностей, що постійно збагачується новими елементами як відкрита система;

- проведено аналіз тенденцій розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інформатики як науки та їх відображення на зміст вузівського курсу "Інформатика та комп'ютерна техніка" та інших дисциплін;

- розроблена методична система формування інформатичних компетентностей забезпечує необхідний рівень інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей студентів-економістів та оволодіння ними ІКТ в профільній сфері;

- закладені в розроблену методичну систему дидактичні принципи можуть використовуватися при створенні концепції аналогічної підготовки студентів іншого гуманітарного профілю: учителів, журналістів, філологів, юристів та ін.

Практичне значення дослідження. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

- отримані результати дозволяють здійснити нову структуру побудови процесу інформатичної підготовки студентів-економістів;

- розроблено та впроваджено в навчальний процес вищих навчальних закладів з економічними спеціальностями комп'ютерно-орієнтовані навчально-методичні комплекси навчання інформатики та інших дисциплін інформатичного циклу, в тому числі навчальні програми з інформатики і комп'ютерної техніки, підручники та посібники для студентів, методичні рекомендації, збірники задач і вправ, лабораторні практикуми, інструментально-контролюючі програмні засоби, цикл статей з інформатичної підготовки та методики навчання інформатики, програми спецкурсів та факультативних курсів; рекомендації з організації навчального процесу, інтеграції традиційних та інформаційних технологій навчання; набір тестових та практичних завдань для перевірки знань, умінь та навичок студентів з інформатики і комп'ютерної техніки, матеріали для самостійної роботи студентів;

- запропоновано ряд дидактичних прийомів, для прискорення процесу формування інформаційної культури, інформатичних і комунікативних компетентностей та забезпечення міцності знань, умінь та навичок з ІКТ;

- створена комп'ютерна мережа, в рамках якої проводиться дистанційне навчання студентів-економістів з відповідним програмним та методичним забезпеченням;

- узагальнюючою теоретичною працею з інформаційної підготовки студентів слугує монографія “Система інформатичної підготовки на економічних спеціальностях вузів”.

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів дослідження підтверджується: самостійним дослідженням теоретичних та методичних аспектів досліджуваної проблеми; виявленням на основі системного аналізу компонентів особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей та взаємозв’язків між ними; особистими ідеями та конкретними розробками компонентів особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей в умовах комп’ютерної підтримки лекційного курсу та практичних занять, впровадженням результатів дослідження в вузах; особистими ідеями та рішеннями проблем системи інформатичної підготовки майбутніх економістів в вузах шляхом впровадження розробленої автором моделі системи формування інформатичних компетентностей; обґрунтуванням доцільності використання традиційних та інноваційних педагогічних технологій; впровадженням в навчальний процес економічного факультету комп’ютерно-орієнтованих навчально-методичних комплексів дисциплін “Інформатика і комп’ютерна техніка”, “Інформаційні системи та технології в економіці”, “Системи обробки економічних даних”; особистими ідеями та рішеннями створення педагогічних програмних засобів навчання дисциплін інформатичного циклу в рамках дослідження та науковим керівництвом їх розробки; концепцією та реалізацією створення комп’ютерної мережі для дистанційного навчання студентів-економістів; персонально підготовані та видані навчально-методичні посібники для студентів вузів; розроблені та опубліковані особисто навчально-методичні матеріали, апробовані в педагогічному експерименті, доповідях та виступах на конференціях, семінарах, засіданнях кафедр; в оформленні основних результатів дослідження у вигляді монографії.

Вірогідність результатів забезпечується адекватністю обраних методів дослідження його меті і завданням, послідовною реалізацією в процесі дослідження принципів теорії навчальної діяльності, психологічних засад пізнавальної діяльності студентів, вчення про єдність свідомості та діяльності, результатами педагогічного експерименту та оцінювання його ефективності, а також впровадженням в педагогічну практику вищих навчальних закладів з економічними спеціальностями результатів дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість висновків дослідження зумовлена тим, що його цілі формувалися виключно на основі реальних потреб суспільства відносно підготовки спеціалістів за напрямками та спеціальностями, що визначають розвиток пріоритетних базових галузей економіки, дослідження проводилося з урахуванням загальноприйнятих тенденцій інформатизації системи освіти та суспільства в цілому. Суттєвим підтвердженням адекватності результатів дослідження потребам суспільства, науки і практики є позитивна експертна оцінка (визнання) розроблених здобувачем навчально-методичних комплексів для вузів, що здійснюють підготовку фахівців з економічних спеціа-

льностей, в ході їх широкого впровадження в практику роботи вищих навчальних закладів.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні результати дисертаційної роботи обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях (“Інформаційні технології в економіці, менеджменті та бізнесі. Проблеми науки, практики та освіти” - Київ, 1999; “Інформатизація освіти України: стан, проблеми, перспективи” - Херсон, 2003; “Інформатизація освіти і дистанційні форми навчання: сучасний стан та перспективи розвитку” - Суми, 2004; “Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіку” - Ірпінь, 2004; “Інформаційні технології в наукових дослідженнях та навчальному процесі” - Луганськ, 2005, 2006; “Інформаційні технології в освіті та управлінні” - Херсон, 2005), під час стажування та обміну досвідом на факультеті економіки, менеджменту та права університету Nice Sophia-Antipolis (г. Ніцца, Франція) по проекту TEMPUS-TACIS, 2001, на всеукраїнських науково-методичних конференціях (“Інформаційні технології в науці та освіті” - Черкаси, 1997; “Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Дистанційне навчання в XXI сторіччі” - Львів, 2001; “Інформатизація освіти України” - Херсон, 2001; “Комп’ютерне моделювання та інформаційні технології науки, економіки та освіти” - Кривий Ріг, 2005; “Особистісно-орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу: проблеми та пошуки” - Бердянськ, 2005; “Нові інформаційні технології в навчальному процесі” - Одеса, 2005; “Дистанційна освіта в Україні: стан та перспективи розвитку” - Київ, 2005; “Проблеми економічної кібернетики” - Донецьк, 2005; “Проблеми економічної освіти та науковий прогрес” - Кривий Ріг, 2005; “Сучасні педагогічні технології формування готовності молоді до соціально-виробничої адаптації в профільному та професійному навчанні” - Херсон, 2005; “Теория и методика обучения фундаментальным дисциплинам в высшей школе - Кривий Ріг, 2006), на науково-методичному семінарі кафедри інформатики НПУ імені М.П. Драгоманова – Київ, 2006; на науково-методичному семінарі “Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і науці” – Черкаси, 2006, а також викладено шляхом публікацій.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського (довідка про впровадження №126 від 30.10.06 р.), Київського національного економічного університету (довідка №861/01 від 08.11.06 р.), Полтавського університету споживчої кооперації (довідка №53 від 17.10.05 р.), Кримського інституту бізнесу (№432 від 31.10.06 р.), Сімферопольського коледжу економіки та управління (довідка №186 від 10.05.06 р.), Сімферопольського економіко-гуманітарного інституту (довідка №34/1 від 2.11.06 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 53 публікаціях автора загальним понад 100 друкованих аркушів, з них 1 монографія, 22 статей у фахових педагогічних виданнях, 12 одноосібних навчальних посібників для студентів, магістрів та викладачів.

Структура та обсяг дисертації.

Робота складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації – 471 сторінок. З них: 389 с. – основний текст, 48 с. – список літератури з 656 найменування. В тексті знаходяться 15 малюнків та 17 таблиць. Додатки розміщені на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь наукової дослідженості і розробленості обраної проблематики, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами й планами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; сформульовано гіпотезу, методологічні та теоретичні засади; окреслено етапи та експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення дисертації, її апробацію та впровадження результатів у практику роботи навчальних закладів в Україні; охарактеризовано особистий внесок здобувача, вірогідність наукових положень, отриманих результатів і висновків дисертаційної роботи.

У **першому розділі** “Тенденції розвитку системи освіти в умовах інформатизації” розкрито сутність інформатизації освіти та роль сучасних інформаційних технологій в освіті; визначено стан, тенденції та проблеми сучасної теорії та практики підготовки спеціалістів на економічних спеціальностях вузів України. Висвітлено питання виникнення й проаналізовано стан компетентнісних підходів в освіті, згідно з якими формування компетентностей випускників вищого навчального закладу є завданням і місією системи освіти. Ця компетентність повинна забезпечити, з одного боку, можливість самореалізації випускника в суспільстві, а з другого – сприяти розвиткові гуманізму, демократії в самому суспільстві, становленню та поглибленню принципів громадянського суспільства.

Сучасне суспільство знаходиться на новому етапі свого розвитку – формується інформаційне суспільство, суттєвими рисами якого є:

- становлення інформаційних ресурсів та інформаційних технологій як стратегічного ресурсу розвитку суспільства;
- глобалізація процесів та явищ, що формує єдиний світ, єдиний інформаційний простір життєдіяльності людини та суспільства;
- підвищення ролі інформаційного сектору у виробничій сфері та сфері послуг;
- перебудова свідомості; зближення природничонаукового та гуманітарного знання;
- становлення освіти людей як пріоритетної цінності суспільства.

В основі будь-якого виду діяльності людини в інформаційному суспільстві лежить її інформаційна діяльність, що визначається як процес, в ході якого людина перетворює та пізнає інформаційну середу, тим самим робить себе діяльним суб'єктом, а освоювані об'єкти, процеси, явища інформаційного середовища – об'єктом своєї діяльності, і найбільш повно, творчо реалізує свої здібності, потреби та спрямування як в інтересах особистого розвитку, так і з найбільшою вигодою

для найближчого оточення і суспільства в цілому. Інформаційна діяльність – універсальна форма буття людини в інформаційному суспільстві і є методологічною основою будь-якої людської діяльності в інформаційному суспільстві.

Прогрес в інформаційному суспільстві визначається в значній мірі особистісним фактором; саме цінність особи повинна бути відправною точкою та вихідною посилкою організації сучасної освіти.

В тенденціях розвитку сучасної освіти (безперервність, відповідність рівню розвитку науки, прогностичний характер розвитку, відкритість, еволюція інформаційних технологій як універсального поліфункціонального засобу пізнання та ін.) відображаються специфічні риси інформаційного суспільства.

Інформатизація освіти розглядається як стратегічно важливий напрямок розвитку освіти і є необхідною умовою вирішення найважливіших її проблем – підвищення доступності, якості, фундаменталізації, гуманізації, гуманітаризації, надання незастаріваючого характеру з метою підготовки людини до умов життєдіяльності в інформаційному середовищі.

Особливістю сучасного етапу розвитку інформатизації освіти є те, що пріоритетними стають не інструментальні, а змістові аспекти інформатизації освіти.

Впровадження нових інформаційних технологій навчання змінює потрібну вагу та реальні можливості реалізації системи дидактичних принципів (науковості, наочності, системності, систематичності та послідовності, доступності, принципу індивідуального підходу та активного включення студента в навчальний процес). З урахуванням реальних можливостей інформатизації освіти та її впливу на методичну систему формування інформатичних компетентностей на перший план виходять фактори, ефективність впливу яких значно посилена в процесі навчання. До пріоритетних перш за все відносяться: розвиток мотивації, пошукової діяльності, мислення та прийомів міркування; посилення інтересу до навчальної дисципліни. В умовах раціонального поєднання різних методів та організаційних форм навчання на основі НІТН підвищується ефективність використання організаційних форм активного навчання, розвитку самостійності студентів, збільшення арсеналу засобів пізнавальної діяльності, оволодіння сучасними методами наукового пізнання, розширення кола завдань та дослідницьких робіт.

З'ясування ролі та місця, особливостей інформатичної підготовки майбутнього економіста продемонструвало, що в умовах особистісно-орієнтованого навчання в зміст навчання, крім предметних знань, що задані освітніми стандартами, навчальними програмами, необхідно включити емоційно-ціннісні, особистісні компоненти та функції, які використовує економіст в своїй професійній діяльності. Доведено, що впровадження ІКТ сприяє більш ефективному оволодінню системами знань та умінь, розвиває творчу спрямованість пізнавальної діяльності студента, допомагає формуванню відповідних професійних та особистісних якостей. При цьому НІТН не самоціль, а

педагогічно виправданий підхід, що повинен розглядатися перш за все в плані педагогічних переваг порівняно з традиційними технологіями навчання.

Аналіз сучасного стану проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні дозволяє зробити наступні висновки.

Використання інформаційних технологій, які є невід'ємною часткою засобів діяльності людини в сучасному суспільстві, може справити суттєвий вплив на процеси навчання та систему освіти в цілому.

В умовах інформатизації освіти навчання повинне розглядатися як інтеграція можливостей студента та впливу на його навчально-пізнавальну діяльність за допомогою інформатизованого навчального середовища, що забезпечує розкриття, розвиток та реалізацію творчого потенціалу, продуктивних можливостей та здібностей студента. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій відкриває широкі перспективи для реалізації ідей розвиваючого навчання на основі посилення дослідницької, самостійної, творчої навчальної діяльності.

Для реалізації ідей відкритої освіти, створення єдиного освітнього інформаційного простору потрібні нові підходи, нові моделі організації навчального процесу, навчальні методичні засоби нового типу, нові технології навчання в умовах інформатизації освіти та глобальної комунікації.

Впровадження в навчальний процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє практичній реалізації особистісно-орієнтованої моделі навчання, тому що створюються умови для індивідуалізації та диференціації навчання; пропонується суб'єктивна активність; з'являються можливості студента знайти засоби самореалізації; формуються уміння самовдосконалення, самонавчання, самоосвіти; розкриваються можливості самовизначення та самовираження студента; посилюється мотивація навчання, пробуджуються в студенті нові емоції, що впливають на його мотиваційну сферу, змінюються стереотипи поведінки; розвивається самостійність, формується індивідуальність; нівелюється негативний вплив суб'єктивних факторів у навчанні; формується творче мислення, розвивається творча активність та творчий підхід до виконання різного роду завдань.

Уточнені і визначені: поняття “особистісно-орієнтоване навчання”; цілі особистісно-орієнтованого навчання; дидактичні вимоги особистісно-орієнтованого навчання в умовах використання ІКТ; дидактичні вимоги до організації особистісно-орієнтованого навчання в умовах використання ІКТ.

На основі аналізу розвитку вітчизняної дидактики в напрямку демократизації і гуманізації освіти можна зробити висновок, що не дивлячись на існування в наш час великих напрацювань в галузі гуманізації навчального процесу і гуманітаризації освіти, цілісна концепція особистісно-орієнтованого навчання і навчання при використанні ІКТ потребує доопрацювання.

1. Виявлено, що сучасний розвиток дидактики повинен бути спрямований в сторону реалізації

моделі особистісно-орієнтованої освіти, в тому числі з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

2. Надане означення особистісно-орієнтованого навчання як навчання, що: спрямоване на студента як на основну цінність всього освітнього процесу; сприяє створенню умов для формування та проявлення особистісних якостей студентів, розвитку їх мислення, становлення творчої, активної, ініціативної людини, задоволення пізнавальних та духовних потреб студентів, розвитку їх інтелекту, комунікативних можливостей, навичок самоосвіти, саморозвитку, орієнтоване на потреби суспільства в спеціалістах, що вміють самостійно отримувати знання, здатні до перекваліфікації та адаптації в нових соціальних умовах.

3. Визначено, що головною метою особистісно-орієнтованого навчання є створення умов, що забезпечують гуманне відношення до студента, мотивацію до навчання і розвитку особистості студента.

4. Визначено, що під особистісно-орієнтованим навчанням треба розуміти певним чином спроектовану організацію процесу навчання, яка забезпечує умови для розвитку інтелекту і особистісних якостей студента, його творчих, комунікативних здібностей, здібностей до самонавчання, саморозвитку і самореалізації; яка дозволяє більш повно проявити і реалізувати можливості студента згідно з його підготовкою, здібностями і індивідуальними особливостями.

В роботі сформульовані та досліджені наступні вимоги до організації особистісно-орієнтованого навчання з використанням ІКТ: визнання пріоритету самоцінності індивідуума; індивідуалізація та диференціація навчання; зміщення акцентів на власну активність, самоконтроль, саморегуляцію та самоврядування; забезпечення умов, що сприяють саморозвитку та самонавчання студента; врахування суб'єктивного досвіду кожного студента; організація комунікативної діяльності суб'єкта за допомогою локальних та глобальних мереж, оперативність доступу до необхідних інформаційних ресурсів; забезпечення об'єктивного контролю знань студентів; використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні; комплексність використання ІКТ при проведенні різного роду занять, в ході виконання різноманітної навчальної діяльності.

Проведені дослідження компетентнісного підходу можна узагальнити наступним чином:

1. Дослідження в сфері формування умінь та навичок студентів у вітчизняній педагогіці часто виходили на рівні компетентностей, тільки без використання даного терміну. Причому виділяли компетентності “предметні”, “міжпредметні” та “транспредметні”.

2. Розробка ідеї ключових компетентностей є відповіддю на вимоги сучасного суспільства, пов'язані з певним протиріччям між необхідністю забезпечити всебічне формування особистості студентів та істотним обмеженням у часі, віці і можливостях студентів, тому ключові компетентності вводяться як конкретизовані цілі освіти.

3. Компетентності можна фіксувати, але важко оцінювати. Компетентності не зводяться до знань

та умінь, останні скоріше слугують формою їх прояву. Однак всяке протиставлення компетентностей знанням та умінням помилкове – це дві сторони одного процесу формування особистості студента. Компетентність поєднує в собі інтелектуальну та навичкову складові освіти.

Поняття компетентності включає не тільки когнітивну та операціонально-технологічну складові, але і мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову; воно відображає результати навчання (знання і уміння), систему ціннісних орієнтацій, звичок та ін.

Другий розділ “Проектування особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей вузів” присвячений проблемам проектування і реалізації особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей вузів. Відмічені особливості становлення та розвитку методичної системи, які повинні враховуватися при проектуванні системи формування інформатичних компетентностей студентів; описана модель курсу інформатики, започаткована на диференціації навчання; визначаються освітньо-кваліфікаційні вимоги до підготовки економіста.

Обґрунтовуються основні положення концепції інформатичної підготовки майбутніх економістів; розглядаються психолого-педагогічні передумови інформатичної підготовки студентів-економістів, зокрема, особливості формування особистості студентів, психологічні особливості навчання та шляхи підвищення мотивації навчальної діяльності студентів.

Визначені цілі навчання курсів “Інформатика і комп’ютерна техніка” та “Інформаційні системи та технології в економіці”, проаналізовано і розроблено зміст курсу “Інформатика і комп’ютерна техніка”. Використовуються методи, форми і засоби, які дозволяють здійснювати навчання згідно відібраного змісту; на основі побудованої діяльнісної моделі економіста розроблений проект освітньо-кваліфікаційної характеристики економіста, уточнюються компоненти інформатичних і комунікативних компетентностей студентів.

Аналіз сучасного стану і проблем навчання інформатики на економічних спеціальностях вузів довів, що без перегляду цільових, змістових і процесуальних характеристик навчально-виховного процесу при вивченні інформатичних дисциплін в економічному вузі не вдасться досягти подолання протиріччя і вирішення проблем формування інформаційної культури, інформаційних і комунікативних компетентностей майбутніх економістів, що сприяє гармонійному поєднанню професійного і особистого в майбутньому економісті, інтеграції індивідуально та соціально значущих цінностей и таке інше.

Аналіз кваліфікаційних характеристик з економічних спеціальностей приводить до висновку, що в них слабо враховані реальні потреби суспільства в економістах нової формації, підготованих до роботи на нових технологічних принципах. Назріла необхідність іншого підходу до формалізації мети навчання у вузі на економічних спеціальностях, який характеризується істотно кращою адаптацією в реальній виробничій діяльності спеціаліста.

Розглянуті загальні діяльнісні моделі підготовки бакалаврів і магістрів економіки.

На основі побудованих моделей діяльності економіста розроблений проект його освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Виходячи з потреби і об'єктивної необхідності розвитку компетентностей в предметній галузі інформатики і використання в навчальному процесі нових інформаційних технологій, визначені переліки знань, умінь та навичок, сформованість яких дозволяє говорити про наявність у студентів інформатичних і комунікативних компетентностей.

Проведене дослідження методичної системи формування інформатичних компетентностей, яке містить в собі визначення: основних факторів, які необхідно враховувати при проектуванні, оскільки від них залежить функціонування шуканої системи, формування інформатичних компетентностей в цілому.

Досліджені і описані компоненти методичної системи.

Із визначення поняття “методична система навчання” видно, що елементами методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів-економістів є цілі, зміст, методи, форми та засоби навчання. Результатом проведеного дослідження і опису виділених елементів є формування загальних вимог до їх проектування.

В результаті аналізу сучасних психологічних теорій визначено, що особистісно-орієнтоване навчання повинно бути спрямоване на розвиток особистості студента, для якого характерні розвинене мислення, здатність до саморозвитку і самонавчання, високий рівень інтелектуального і духовного розвитку, вміння діяти творчо.

Виявлена необхідність розробки концепції навчання, орієнтованого на студента при використанні ІКТ, навчання, яке дозволило би не тільки підвищити ефективність професійної підготовки спеціаліста, але й розвинути особистість студента, підготувати його до успішної життєдіяльності в суспільстві.

Виділені психологічні аспекти, які необхідно враховувати при реалізації особистісно-орієнтованого підходу до освіти.

Запропоновано принципи вдосконалення змісту інформатичної підготовки майбутніх економістів до використання ІКТ в професійній діяльності, дотримання яких забезпечує наступні переваги підготовки:

- дотримання принципу прогностичного характеру інформатичної підготовки забезпечує відповідність змісту підготовки перспективам розвитку ІКТ в найближчому майбутньому;

- дотримання принципу вивчення способів інформаційної діяльності, достатніх для самоосвіти в галузі використання ІКТ дає можливість постійної самоосвіти та самовдосконалення економіста в галузі використання ІКТ;

- дотримання принципу модульності підготовки дозволяє легко змінювати структуру та зміст інформатичної підготовки з урахуванням рівня підготовки слухачів, кількості годин, виділених на пі-

дготовку; дозволяє вдосконалювати структуру та зміст підготовки згідно з вдосконаленням ІКТ, забезпечує профільну диференціацію підготовки;

- дотримання принципу інваріантності інформатичної підготовки дає змогу сформулювати зміст базової та профільної підготовки, незалежний від спеціалізації економіста, відображаючи основні інваріантні напрямки інформатичної підготовки спеціаліста в галузі інформатизації;

- дотримання принципу практичної спрямованості інформатичної підготовки забезпечує готовність економіста застосовувати ІКТ на практиці в своїй професійній діяльності.

Виділено та досліджено перспективні напрямки впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, з допомогою яких реалізуються психолого-педагогічні цілі вдосконалення навчання в вузі.

Визначені наступні види навчальної діяльності, при здійсненні яких доцільно використовувати ІКТ: інформаційно-пошукова, експериментально-дослідницька, опрацювання даних, самостійна навчальна діяльність.

Аналіз використання засобів інформатизації та телекомунікацій при проведенні різного роду занять дозволив виявити можливості вдосконалення методів та організаційних форм навчання за рахунок використання програмних засобів нового покоління, які дозволяють впроваджувати в навчальний процес сучасні технології, що сприяє:

- кращому засвоєнню лекційного матеріалу;
- організації цікавого навчального дослідження при здійсненні комп'ютерного моделювання;
- реалізації можливостей управління ходом навчального процесу, що дозволить створити умови для індивідуального та диференційованого навчання, вибору студентами темпу та траєкторії вивчення матеріалу, розділення завдань за рівнями складності;
- автоматизації контролю знань, умінь та навичок, що сприяє підвищенню об'єктивності контролю знань, посиленню мотивації навчання;
- організації самостійної діяльності в рамках науково-дослідницьких робіт, самостійного вивчення навчального матеріалу, що дозволяє підвищити інтелектуальний рівень студента.

Виявлена необхідність комбінованого використання наступних основних факторів інтенсифікації навчання: посилення цілеспрямованості, підвищення напруженості завдань, поглиблення мотивації, підвищення інтересу до навчальної діяльності, збільшення інформативної ємності занять, прискорення темпу навчальних дій, активація навчально-пізнавальної діяльності студентів, вдосконалення форм організації навчально-виховної діяльності, розвиток навичок і умінь самоосвіти та самовиховання.

Визначені наступні умови, які сприяють підвищенню ефективності навчання:

- правильний добір педагогами всіх компонентів педагогічного процесу;
- комплексне використання в навчальному процесі різноманітних ІКТ;
- педагогічно виправдане використання в навчанні конкретних програмних засобів навчального

призначення.

Результати дослідження дидактичних аспектів навчання на основі сучасних ІКТ дозволили з'ясувати, що підвищення ефективності навчання на основі його інтенсифікації можливо досягти у випадку комплексного застосування ІКТ в навчальному процесі.

Третій розділ “Реалізація особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей вузів” присвячений побудові моделі особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів на економічних спеціальностях вузів, виділяються принципи добору змісту інформатичної підготовки, розкриваються питання вивчення конкретних розділів курсу “Інформатика і комп'ютерна техніка” та змістових ліній цих розділів.

Методична система, орієнтована на формування інформатичних і комунікативних компетентностей, може бути започаткована на різних моделях використання ІКТ в навчанні: лінійних, нелінійних, моделі “кероване відкриття”, моделі “інструменти пізнання”. В залежності від використаної моделі визначається зміст і методика навчання.

Системні знання про об'єкти є важливими складовими компетентностей в галузі систематизації даних. Процес формування системного знання нерозривно пов'язаний з мисленням, основу якого складає система операцій мислення (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування). Враховуючи це, при визначенні змісту навчання інформатики та ІКТ необхідне включення в нього тестів та вправ, які сприятимуть формуванню системних знань.

Серед методів навчання, на основі яких активізують самостійну діяльність, свободу мислення, інтуїцію та розвивають здатність до прийняття рішень, необхідно виділити проектний метод навчання, методи колективного прийняття рішень (“мозковий штурм”, метод сценаріїв, круглий стіл, ділова гра та ін.).

Комплекс задач з економічним змістом для формування компетентностей в галузі систематизації даних повинен органічно вписуватися в тематичний план вивчення інформатики та ІКТ. До таких задач можна віднести: завдання на структурування текстів, створення презентацій, логічно-пошукові задачі, задачі на оформлення та виконання розрахунків для аналізу тенденцій розвитку ситуацій та підтримки прийняття рішень, побудова діаграм, завдання на систематизацію об'єктів предметної галузі, її опис та створення бази даних.

Наші дослідження доводять, що в інформатичній підготовці майбутнього економіста необхідно перейти від використання традиційних методів програмування, пов'язаних зі значними витратами часу та потребуючих спеціальної підготовки до виконання практичних задач, до сучасних комп'ютерних технологій, заснованих на використанні інтегрованого програмного забезпечення з елементами штучного інтелекту, якими є комп'ютерні математичні системи.

Метою вивчення КМС (і перш за все – “Математики”) є вміння пошуку потрібних даних, мані-

пулювання ними, їх аналіз, а також освоєння методики розв'язання різноманітних навчальних та предметних задач в середовищі “Математика” (або в іншій КМС).

Використана в дослідженні методика навчання студентів на основі реальних ситуацій сприяє формуванню інформатичних і комунікативних компетентностей в реальній практиці розв'язання ситуаційних задач на основі використання мультимедіа і комунікаційних технологій, що дозволяє актуалізувати наявні знання та активізувати пізнавальну діяльність.

Досвід використання СУБД “Access” демонструє, що вона достатньо проста і легко вивчається, проте, не дивлячись на свою простоту, надає користувачеві різноманітні засоби для створення локальних та розгалужених баз даних. Це пробуджує інтерес у студентів і дозволяє використовувати проблемну методику. Крім того, MS “Access” можна використовувати в якості інструментального засобу для розробки ресурсів, які студенти зможуть використовувати при вивченні дисциплін загальнопрофесійного та спеціального циклу, а також в професійній діяльності.

Створений в рамках дослідження педагогічний програмний засіб “КурсІнфо” з простим та зручним інтерфейсом, орієнтований на комп'ютерну підтримку навчально-пізнавальної діяльності, такий що містить значну кількість ілюстрованого теоретичного матеріалу, контрольних питань та глосарій, що забезпечує різноманітні зворотні зв'язки зі студентом дозволяє на достатньо високому рівні сформувати необхідні знання, уміння та навички студентів в галузі інформатики та комп'ютерної техніки.

ППЗ “КурсІнфо” може бути використаний як під час аудиторних занять, так і при самостійному вивченні студентами окремих тем курсу інформатики. Засіб доцільно використовувати або разом з відповідним навчальним автоматизованим практикумом, або з реальним професійно-орієнтованим програмним забезпеченням.

Використання середовища “Прометей” при дистанційному вивченні дисциплін “Інформатика та комп'ютерна техніка”, “Інформаційні системи та технології в економіці”, “Системи обробки економічних даних” та ін. дозволяє забезпечити сучасний рівень комунікаційних та функціональних можливостей та графічного інтерфейсу для користувача цих курсів. Один із засобів реалізації дидактичних принципів ДН – мережевий курс, створений автором дослідження, для розробки якого використовувались засоби створення курсів та забезпечувалися різні види комунікацій між викладачем та студентом.

У **четвертому розділі** “Оцінка ефективності особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей” наводяться критерії оцінювання ефективності системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів, описуються особливості організації і результати педагогічного експерименту, спрямованого на підтвердження та уточнення гіпотези дослідження.

Враховуючи суть поняття “компетентність”, при визначенні набору часткових критеріїв для

оцінки сформованості компетентностей доцільно агрегувати критерії оцінювання знань, умінь та навичок і критерії оцінювання досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності при роботі з даними. В рамках дослідження при розробці переліку критеріїв враховувалась специфіка опрацювання даних та рішення задач з використанням ІКТ.

Експеримент проводився згідно з методологічними рекомендаціями щодо проведення педагогічного експерименту.

Експериментальне навчання здійснювалось на основі розробленої автором особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів.

Основними завданнями експерименту було:

- виявлення складових інформатичних та комунікативних компетентностей майбутнього економіста в умовах бурхливого розвитку наукової галузі інформатики;
- перевірка ефективності впровадження компонентів особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів-економістів;
- аналіз результатів експерименту;
- корекція теоретичних та практичних рекомендацій щодо формування інформатичних та комунікативних компетентностей майбутнього економіста та здійснення змін в навчанні інформатичних дисциплін.

На першому етапі 1996-2000 рр. був проведений пошуковий та констатуючий експеримент, який включав в ході безпосередньої викладацької роботи підготовку і публікацію навчальних посібників для студентів, а також уточнення змісту інформатичних компонентів в професійній підготовці економіста. Під час цього етапу в режимі експерименту розроблено зміст навчання інформатики в вузі на економічних спеціальностях і методика її навчання, підготовані проекти відповідних програм та пропозиції щодо розвитку курсу інформатики і курсів інформатичного циклу: сформувалася думка про те, що зміст курсу інформатики потребує змін в напрямку посилення професійної спрямованості, а система інформатичної підготовки повинна бути інтегрованою, спрямованою на особистісно-орієнтоване навчання.

В результаті констатуючого експерименту встановлено, що:

- переважна більшість майбутніх економістів впевнені, що їх інформатична підготовка визначається знанням матеріалу, безпосередньо пов'язаного з вивченням інформатики та обчислювальної техніки;
- вміння виконувати завдання з інформатики у більшості майбутніх економістів сформоване на рівні вміння виконувати стандартні алгоритмічні завдання;
- вивчення загальноосвітнього курсу інформатики та комп'ютерної техніки на економічних спеціальностях забезпечує низький рівень інформатичної підготовки і не дає систематичних знань щодо використання комп'ютерної техніки;

- рівень знань більшості студентів відповідає репродуктивному рівню оволодіння способами організації інформаційної діяльності і не дозволяє широко застосовувати нові засоби інформаційно-комунікаційних технологій;

- необхідне цілеспрямоване формування основних компонентів інформатичних і комунікативних компетентностей майбутніх економістів в процесі вивчення всіх профільних дисциплін.

На другому етапі (2000-2001 рр.) на основі результатів пошукового та констатуючого експериментів розроблювались та впроваджувались елементи методичної системи, якою забезпечувався початок регулярної інформатичної підготовки майбутніх економістів; проводився теоретичний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з метою виявлення ступеню розробленості проблеми; вивчався та узагальнювався стан дослідженості проблеми у вузах на економічних спеціальностях; проводився моніторинг процесу навчання інформатики на економічних спеціальностях вузів. Внаслідок цього виявлена актуальність дослідження і сформульована гіпотеза про необхідність вирішення комплексу проблем, пов'язаних з формуванням інформатичних і комунікативних компетентностей та побудовою методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів.

Під час другого етапу експерименту досліджено рівень засвоєння студентами основних розділів програми з інформатики та загальна структура експериментальних авторських методичних посібників для студентів.

В структуру інформатичної підготовки майбутніх економістів були внесені зміни: відпала необхідність ознайомлення студентів першого курсу з основами шкільного курсу і основний акцент професійної підготовки був повністю перенесений на формування інформатичних і комунікативних компетентностей при виконанні професійних завдань.

На третьому етапі (2001-2003 рр.) були визначені теоретичні основи моделі особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів; розроблена концепція курсів інформатики і інформаційних систем і технологій в економіці; проведено добір змісту навчання інформатики; створена модель особистісно-орієнтованої методичної системи навчання інформатики в університеті на економічних спеціальностях; здійснювалась експериментальна перевірка та впровадження інформатики в системі формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів з одночасним дослідженням можливостей використання дисциплін за вибором, спеціалізацій і т.п.

На цьому етапі досліджувались рівень інформатичної і комунікативної компетентностей майбутнього економіста та можливості підвищення цього рівня в процесі навчання інформатики і комп'ютерної техніки та інших дисциплін, крім того, була висунута загальна гіпотеза, намічена програма досліджень, спрямованих на перевірку цієї гіпотези, визначений предмет і об'єкт, мета і задачі дослідження.

Під час третього етапу з'ясована педагогічна ефективність запропонованих компонентів методичної системи навчання дисциплін “Інформатика і комп'ютерна техніка”, “Інформаційні системи та технології в економіці”, “Системи обробки економічних даних”, зокрема змісту навчання в умовах експериментально-масового навчання. На цьому етапі експерименту

а) підтверджено ефективність пропонованої особистісно-орієнтованої методичної системи навчання студентів інформатики;

б) виявлено необхідність створення навчально-методичних комплексів для студентів;

в) апробовано пропоновану методику навчання інформатики, орієнтовану на формування інформатичних і комунікативних компетентностей;

г) виявлено ефективність диференціації навчального процесу засобами інформатики і комп'ютерної техніки;

д) поставлено питання про необхідність в режимі експериментального навчання дослідити ефективність навчання, в тому числі з використанням тестового контролю знань та умінь студентів.

Підтверджена доцільність орієнтації на активізацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні інформатики з урахуванням їх інтелектуальної активності. Виявлена доцільність застосування методології системного аналізу в навчанні інформатики та інформатичній підготовці майбутніх економістів.

На четвертому етапі (2003-2006 рр.) проведена експериментальна перевірка гіпотези дослідження в процесі вивчення курсів “Інформатика і комп'ютерна техніка” та “Інформаційні системи і технології в економіці”, визначені перспективи і методичні передумови розвитку системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів. Виявлена доцільність здійснення професійної спрямованості фундаментальної підготовки студентів-економістів та підтверджений висновок про врахування при створенні концепцій вивчення особливих умов організації навчального процесу в різних навчальних закладах.

Особливе місце займали розробки концепції курсу інформатики і комп'ютерної техніки в вузах на економічних спеціальностях; діяльнісної моделі економіста та проекту навчально-кваліфікаційної характеристики і масове впровадження матеріалів навчально-методичних комплексів, пов'язаних зі спеціалізацією “економіка та підприємництво”. Добір змісту навчання інформатики та ІКТ проводився згідно тематичного змісту спец. дисциплін. На практичних заняттях у великій кількості розв'язувались задачі з економічним змістом, при цьому увага приділялась як постановочному етапу задачі, так і процесу комп'ютерної реалізації алгоритму розв'язування задачі. Серед методів навчання використовувались спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності, інтуїції, розвиток здатності приймати рішення.

Під час четвертого етапу також досліджена педагогічна ефективність пропонованої методичної системи навчання курсу інформатики та комп'ютерної техніки, формування інформатичних і

комунікативних компетентностей. Крім цього, на даному етапі експерименту були виявлені та впроваджені в навчальний процес спеціальні методи навчання через професійні задачі, інтерактивні методи та елементи дистанційних форм навчання. В режимі експерименту за участю автора дослідження створена комп'ютерна мережа, в рамках якої впроваджується дистанційне навчання студентів-економістів.

Оцінка ефективності пропонованої системи формування інформатичних компетентностей студентів-економістів тісно пов'язана з важливою складовою частиною процесу навчання – педагогічним контролем та оцінюванням знань, навичок та умінь студентів.

Автором розроблені системи контрольних питань та завдань, використання яких дозволяє ефективно проводити кожний з видів педагогічного контролю.

Обґрунтування і з'ясування педагогічної ефективності пропонованої особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів здійснювалось в Таврійському Національному університеті ім. В.І.Вернадського поетапно, згідно з концепцією і логікою розгортання дослідження. Критеріями оцінювання ефективності експериментального навчання стали змістовні характеристики ступеню досяжності мети формування необхідного рівня інформатичних і комунікативних компетентностей майбутніх економістів в університетах та їх уміння працювати над розв'язуванням професійних задач в умовах зміни парадигми освіти і розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Експеримент завершився проведенням перевірочних робіт із залученням ряду викладачів в якості експертів. Експертиза і оцінювання робіт проводились на основі розроблених автором дослідження критеріїв оцінки компонентів компетентностей.

Результати експерименту довели, що якість підготовки за один і той самий час, затрачений на навчання за пропонованою методикою, при використанні інформаційних технологій порівняно з різними традиційними методами зросла на 20-30% при засвоєнні теоретичного навчального матеріалу і на 30-40% при виробленні навичок розв'язування стандартних та нестандартних задач.

Найбільш розповсюджені в наш час форми використання електронних засобів навчання, засновані на представленні навчального матеріалу у вигляді електронних підручників, енциклопедій і т.і., де застосовуються гіпертекстові технології та елементи мультимедіа, порівняно з традиційними аналогами мали явну перевагу в якості засвоєння лише в разі сформованості основних теоретичних знань.

Найбільш ефективними в застосовуванні інформаційні технології навчання виявились для студентів, які мають початковий більш низький рівень підготовки. Індивідуалізація навчання, яка дозволяє кожному студентові обирати спосіб і темп освоєння навчального матеріалу, дозволила істотно скоротити (майже в 1,5 рази) розрив між рівнями підготовки студентів з кращим та гіршим рівнями підготовки.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які мають добре розвинений дидактичний інтерфейс, допомогло підняти професійну підготовку студентів до рівня спеціалістів, які мають досвід кількох років практичної роботи. При цьому розвивались такі якості, як професійна інтуїція, здатність до прийняття рішень у важко формалізованих ситуаціях.

Експериментальні дані повністю обґрунтовують та підтверджують ефективність розроблених методичних підходів до формування ключових компетентностей у студентів економічних спеціальностей.

Таким чином, у ході педагогічного експерименту підтвердилась концепція пропонованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічного профілю у вищих навчальних закладах і доведена ефективність пропонованої особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичної культури і інформатичних компетентностей майбутніх економістів.

Висновки дисертації містять основні результати стосовно можливості реалізації теоретичних і практичних положень, висунутих у проведеному дослідженні, для побудови курсів “Інформатика і комп’ютерна техніка”, “Інформаційні системи і технології в економіці” і інформатичної підготовки майбутніх економістів.

У *додатках* наведені анкети для з’ясування відношення студентів до використання ІКТ в економічній сфері і результати їх анкетування, тестові завдання на діагностику рівня умінь та навичок здійснювати аналіз понять, тексти завдань перевіірочних робіт для оцінки рівня сформованості компетентностей стосовно систематизації даних, приклади задач з економічним змістом, використовувани в курсі інформатики, тести та вправи на аналітико-синтетичну діяльність, виділяються рівні оволодіння способами організації інформаційної діяльності за допомогою ІКТ, а також приклад варіантів індивідуальних завдань з обраних тем.

ВИСНОВКИ

В дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове практичне рішення проблеми створення цілісної особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах в умовах швидкого розвитку наукової галузі інформатика, зміни парадигми освіти і нового соціального замовлення суспільства.

Необхідність і своєчасність такого дослідження зумовлена, перш за все, необхідністю розв’язання проблем інформатичної підготовки економістів.

Проаналізовано сучасний стан проблем розвитку інформатичної підготовки майбутніх економістів, зміст соціального замовлення суспільства відносно формування інформаційної культури, інформатичних і комунікативних компетентностей студентів-економістів і встановлено, що існує

юча система інформатичної підготовки майбутніх економістів в вузах недостатньо враховує специфіку діяльності економіста і основні тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Одним із завдань дослідження було доскональне вивчення різних підходів до навчання інформатики на економічних спеціальностях вузів, дослідження питання тенденцій розвитку інформатики як науки і її відображення на зміст курсу в вузі, аналіз існуючих навчальних посібників і на основі цього розробка власної моделі вузівського курсу інформатики для економічних спеціальностей, що спирається на реалізацію компетентнісного підходу і принципу диференціації навчання. До особливостей створеної моделі курсу інформатики можна віднести:

- виділення варіативної і інваріантної частин змісту при профільному навчанні;
- поглиблення теоретичної бази курсу, зокрема, вивчення основоположних понять інформатики та інформаційних процесів;
- аналіз існуючої концепції курсу інформатики та державних стандартів з інформатики; використання програмних засобів навчального та професійного призначення при вивченні навчального матеріалу;
- надання практичної значущості результатам навчання;
- створення умов для повного розкриття творчого потенціалу студентів з урахуванням їх інтересів, потреб та здібностей, в тому числі і за рахунок відповідного добору змісту навчання.

Проведене теоретичне дослідження показало, що в умовах інформатизації суспільства, переходу до безперервної освіти, необхідне створення системи безперервної інформатичної підготовки економістів.

Методологічною базою проведеного дослідження є принципи: цілісність сприйняття предмету вивчення, єдність змістового та процесуального в процесі навчання, адекватність цільових установок в системі вищої професійної освіти.

Принципово новим в дослідженні є те, що розроблена особистісно-орієнтована методична система формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів. Для цього:

- проведено аналіз тенденцій розвитку інформатики як науки і її відображення на зміст курсу інформатики на економічних спеціальностях вузів;
- розроблено власну модель курсу інформатики, що спирається на реалізацію компетентнісного підходу і принципу диференціації навчання інформатики;
- встановлені взаємозв'язки між рівнем фундаментальної підготовки майбутнього економіста та рівнем професійної підготовки;
- побудовано діяльнісну модель економіста;
- розроблено проект навчально-кваліфікаційної характеристики студента-економіста;
- розроблено модель методичної системи;

- уточнене поняття інформатичної і комунікативної компетентностей економіста;
- розроблено навчально-методичні комплекси навчання курсу інформатики і курсу інформаційних систем та технологій в економіці.

Головною характеристикою запропонованої моделі особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей є її орієнтація на діяльнісний аспект (діяльнійсню модель економіста) та досягнення цілей професійної самостійності майбутнього економіста. Така самостійність зумовлена рівнем фундаментальної підготовки з інформатики, зміст якої враховує тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і інформатики як науки, та рівнем професійної підготовки, яка здійснюється в рамках курсу інформаційних систем і технологій в економіці.

В основі методологічного аналізу передумов проектування лежить положення про те, що курс інформатики є пріоритетним та системоутворюючим в інформатичній підготовці майбутнього економіста. В курсі інформатики продовжується фундаменталізація інформатичної та професійної підготовки майбутнього економіста: в єдину систему інтегруються знання загальнокультурного, професійно-орієнтованого та інформатичного циклів. Зміст інформатичної підготовки майбутнього економіста буде базуватися на теоретичних основах проектування методологічної системи формування інформатичних компетентностей.

На основі положень педагогічної теорії проектування змісту освіти проаналізовано процес побудови моделі (проекту) змісту методики формування інформатичних компетентностей на трьох рівнях: на рівні загального теоретичного уявлення; на рівні навчальних предметів; на рівні навчального матеріалу з наступним етапом реалізації проекту в процесі навчання та його коригування, в залежності від ступеня фактичного засвоєння навчального матеріалу студентами.

Дослідженням доведено, що стандартизація, гуманізація, гуманітаризація, інформатизація, системність та безперервність є обов'язковими умовами єдиного освітнього простору, в якому сьогодні здійснюється підготовка майбутніх економістів, які володіють необхідним рівнем інформаційної культури, інформатичних та комунікативних компетентностей.

В ході проведеного дослідження отримані наступні основні результати:

- Виявлені тенденції розвитку особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів в вузі та фактори, які їх визначають.
- Виділені і досліджені перспективні напрямки впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, на основі яких реалізуються психолого-педагогічні цілі удосконалення навчання на економічних спеціальностях вузів.
- Обґрунтовано зміну цілей інформатичної підготовки в сучасному контексті розвитку освіти. Сучасний прогрес предметної галузі "інформатика", зокрема, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а також зміна соціального контексту розвитку освіти призводить до

зміни цілей навчання інформатики, серед яких провідними є формування у студентів стабільних навичок використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, здібностей та здатності адаптуватися до інформаційного середовища діяльності, яке швидко змінюється, пропедевтика подальшої інформатичної підготовки на протязі всього життя при орієнтації на індивідуальні особистісні запити студентів.

- Досліджені зміни змісту інформатичної підготовки в сучасних умовах розвитку наукової галузі “Інформатика”.

Запропоновані принципи вдосконалення змісту інформатичної підготовки майбутніх економістів до застосування ІКТ в професійній діяльності: принцип прогностичного характеру інформатичної підготовки; принцип вивчення способів інформаційної діяльності, достатніх для самоосвіти в галузі ІКТ; принцип модульності підготовки; принцип інваріантності інформатичної підготовки; принцип практичної спрямованості інформатичної підготовки.

Показано, що саме зміст навчання інформатики як компонент методичної системи формування інформатичних компетентностей піддається найбільшим змінам в сучасних умовах.

- Обґрунтовано зміни організаційних форм навчання інформатики в структурі особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей. Зміни організаційних форм інформатичної підготовки продиктовані, в першу чергу, розвитком комунікаційних технологій та здійснюються в напрямку індивідуальної та колективної проектної діяльності в рамках віртуальних груп, які реалізуються на основі елементів дистанційних форм навчання.

- Розвиток методів навчання здійснюється в напрямку індивідуалізації, розвитку творчості та інтерактивності, а також використання специфіки спілкування в інформаційних середовищах. Використання комп'ютерних телекомунікацій призводить до інтеграції діяльності закладів освіти, створення всеукраїнського та світового освітнього простору.

- Засоби навчання в методичній системі формування інформатичних компетентностей істотно пов'язані з цілями навчання і виступають в значній мірі інтегрованими зі змістом, організаційними формами та методами навчання і визначаються не стільки програмно-апаратним забезпеченням інформатизації, скільки в цілому технологічним середовищем опрацювання даних, що включає також інформаційні потоки і технології керівництва. Розроблені та обґрунтовані концептуальні основи, відповідні сучасним вимогам використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті.

- Розроблено діяльнісні моделі підготовки бакалаврів та магістрів економіки.

- На основі побудованих моделей діяльності економіста розроблено проект його освітньо-кваліфікаційної характеристики.

- Виходячи з потреби та об'єктивної необхідності розвитку компетентностей в предметній галузі інформатики та необхідності використання нових інформаційних технологій, визначено пе-

реліки знань, умінь та навичок, сформованість яких дозволяє говорити про наявність у студентів інформатичних та комунікативних компетентностей.

- Розроблено зміст навчання з інформатики та ІКТ з урахуванням тематичного змісту спеціальностей, що вивчаються.

- Розроблено факультативний курс “Основні методи роботи в середовищі “Mathematica”, який дозволяє розширити та предметно орієнтувати зміст курсу інформатики у вищому навчальному закладі. Використання у навчальному процесі ВНЗ сучасних математичних пакетів і професійних програмних комплексів дозволяє оздобити майбутніх економістів одним із основних інструментів у їх професійній діяльності.

- Впроваджені в навчальний процес спеціальні методи навчання через професійні задачі, інтерактивні методи та елементи дистанційних форм навчання, спрямовані на активізацію самостійної діяльності, інтуїції, розвиток здатності приймати рішення.

- Розроблено комп’ютерно-орієнтовані навчально-методичні комплекси з курсів “Інформатика та комп’ютерна техніка”, “Інформаційні системи та технології в економіці”, “Системи обробки економічних даних” для студентів економічних спеціальностей ВНЗ, при цьому створені у межах комплексів методичні рекомендації, навчальні посібники, орієнтовані на широке використання програмних засобів та ІТН у процесі навчання, робочі програми, розробки лабораторних та практичних робіт, рекомендації щодо організації самостійної роботи з вивчення курсів, критерії оцінювання знань, сформованості навичок та умінь.

- Розроблена системи контрольних питань та завдань, використання яких дозволяє ефективно проводити кожний з видів педагогічного контролю.

- Розроблено інструментально-контролюючі програмні засоби.

- Розроблено педагогічний програмний засіб “КурсІнфо” та відібрані з відомих програмні засоби для реалізації особистісно-орієнтованої методики формування інформатичних компетентностей студентів-економістів.

- Створена комп’ютерна мережа, в рамках якої впроваджується дистанційне навчання студентів-економістів.

- Запропонована педагогічна система адаптивна до динаміки сфер працевлаштування випускників вузу, характеризується гнучкістю і оперативністю корекції моделі підготовки.

- Ефективність запропонованої системи формування інформатичних компетентностей майбутніх економістів в вузах підтверджена результатами педагогічного експерименту. Дослідження і аналіз кінцевих результатів формування інформаційної культури, інформатичних і комунікативних компетентностей при підготовці студентів економічних спеціальностей в вузах, спостереження за процесом становлення інформатичних і комунікативних компетентностей молодих економістів дозволяють зробити висновок про те, що в ході дослідження отримано істотні соціально-значущі ре-

зультати у формуванні інформаційної культури, інформатичних і комунікативних компетентностей майбутніх економістів, що є вкладом в педагогічну науку, зокрема методику навчання інформатики

Подальший розвиток даної проблеми пов'язаний з розробкою комп'ютерно-орієнтованих навчально-методичних комплексів всіх інформатичних дисциплін, що вивчають у ВНЗ; дослідженням особливостей використання технологій дистанційного навчання на денній та заочній формах навчання; розробкою системи індивідуальних траєкторій організації навчально-пізнавальної діяльності студентів та ефективної системи зворотнього зв'язку на основі результатів поточного контролю; інтеграцією в системи дистанційного навчання учбових модулів, розроблених в різних середовищах.

В процесі дослідження автором було поставлено ряд проблем, розв'язання яких вимагає спеціальної розробки. Ці проблеми зосередили увагу аспірантів та здобувачів, що працюють під керівництвом автора (Буякевич М.В., Карасіков В.В., Смірнова О.А., Штогрін Д.Л. та ін.).

Основний зміст дисертації відображено в таких публікаціях автора:

Монографії

1. Гончарова О.Н. Система информатической подготовки на экономических специальностях вузов. Монография. – Симферополь: Изд-во Доля, 2006. - 328с.

Статті у фахових виданнях

2. Гончарова О.М. Формування інформаційної культури майбутніх педагогів // Проблеми сучасної педагогічної освіти. - Київ: Педагогічна преса, 2000. – С.142-144.

3. Гончарова О.М. Класифікація сучасних автоматизованих навчальних систем // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. - К.:НПУ ім. М.П. Драгоманова. - 2001.- С.195-197.

4. Гончарова О.М. Комп'ютерні технології контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів при вивченні інформатики // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 24.- Херсон: Айлант, 2001. - С.185-188.

5. Гончарова О.М. Нові інформаційні технології в дистанційному навчанні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Дистанційне навчання у ХХІ столітті (Щорічник наукових праць). - Львів, 2001. - С.41-44.

6. Гончарова О.Н. Подготовка учителя младших классов к формированию информационной культуры учащихся // Проблеми сучасної педагогічної освіти. - Київ:Педагогічна преса. - 2001. - С.116-119.

7. Гончарова О.М. Три підходи до вивчення обчислювальної техніки на уроках інформатики // Рідна школа. - 2002. - №2. - С.56.

8. Гончарова О.М. Вплив інформатизації освіти на мотивацію навчання студентів // Вісник Львівського університету. Випуск 20. – Львів. - 2005. - С.106.-111.

9. Гончарова О.М. Проблеми інформатизації освіти // Наукові записки Ніжинського держ. унів-ту. №1. – Ніжин. - 2005. - С.6-10.
10. Гончарова О.М. Типізація засобів сучасних інформаційно-комунікативних технологій за видами інформаційної діяльності // Вісник Житомирського держ. унів-ту ім. І.Франка. Випуск 24. – Житомир. - 2005. – С.52-57.
11. Гончарова О.М. Інформатизація освіти як пріоритетний напрямок модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Вип.7. Ч.1.- Ялта: РВВ КДГУ. - 2005. - С.59-64.
12. Гончарова О.М. Класифікація інформаційних технологій освіти // Збірник наукових праць. Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Випуск XIII-XIV. –Вид.:Основа.– 2005.–С.48-53.
13. Гончарова О.М. Концепція створення і методика використання навчально-методичних матеріалів, заснованих на технології мультимедіа і віртуальної реальності // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. №3-4. – Одеса.- 2005. – С. 222 – 227.
14. Гончарова О.М. Дидактичний аналіз засобів нових інформаційних технологій // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск. 39. – Херсон: Видавництво ХДУ.- 2005. – С. 346 – 350.
15. Гончарова О.М. Методологія організації навчального процесу у середовищі нових інформаційних технологій // Наукові записки Ніжинського держ. унів-ту імені М.Гоголя. №4. – Ніжин. - 2005. - С.73-78.
16. Гончарова О.М. Нелінійні технології навчання // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. №1. – Бердянськ. - 2006. - С.20-25.
17. Гончарова О.М. Основні організаційні форми навчання з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій // Вісник Луганського національного педагогічного університету. – Луганськ.- №11(91) листопад.-2005.- С.30-37.
18. Гончарова О.М. Шляхи і принципи системного введення комп'ютерних математичних систем у навчальний процес вищого навчального закладу // Науковий часопис (11). Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова.- 2006.-С.96-99.
19. Гончарова О.М. Методика використання навчально-методичних матеріалів, заснованих на технології мультимедіа // Збірник наукових праць. Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі. – Кривий Ріг. – 2006. – С.196-199.
20. Гончарова О.Н. Модель использования мультимедиа как инструмента познания // Вісник Луганського національного педагогічного університету. – Луганськ.- № 21(116) грудень -2006.- С.68-74.
21. Гончарова О.М. Особистісно-орієнтований підхід до інформатичної підготовки майбут-

ніх економістів в умовах нових інформаційних технологій // Наукові записки Ніжинського держ. унів-ту ім.М.Гоголя. №4. – Ніжин. - 2006. - С.87-90.

22. Гончарова О.М. Формування компетентностей в галузі систематизації даних на основі розв'язання задач з економічним змістом та використанням інформаційних технологій // Науковий часопис №5(12). Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. - К.: НПУ імені М.П. Драгоманова.- 2007.-С.41-43.

23. Гончарова О.М. Розробка та використання програмного засобу “TestReader” для здійснення контролю знань студентів // Наукові записки Ніжинського держ. унів-ту ім.М.Гоголя. №1. – Ніжин. - 2007. - С.81-83.

Статті

24. Гончарова О.Н. Моделирование как один из путей оптимизации рекреационного хозяйства Большой Ялты в условиях рынка // Ученые записки ТНУ, Том 14(53), 2001. - №1. - С.22-26.

25. Гончарова О.Н. Курс “Информационные системы в государственном управлении” // Ученые записки ТНУ им. В.И.Вернадского, специальный выпуск: Энциклопедия специализации “Экономика окружающей среды”. - Симферополь: ТНУ, 2001. - С.49-62.

26. Гончарова О.Н. Интеграционный потенциал применения информационных технологий в образовании. // Январские педагогические чтения: методология, теория и практика повышения качества образования в современных условиях. – Симферополь: Крымское учебно-педагогическое. издательство, 2005.– С.69.-71.

27. Гончарова О.М. Компетентнісний підхід до інформаційної підготовки майбутніх економістів в умовах нових інформаційних технологій // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. №2. –Херсон, 2006. – С. 24-30.

28. Гончарова О.Н. Методологические основы развивающего обучения // Ученые записки ТНУ. – Симферополь:ТНУ. – 2005. - С.11-22.

29. Гончарова О.М. Особливості забезпечення мотивації при навчанні з використанням інформаційних технологій // Таврійський вісник освіти. Науково-методичний журнал. №2(10). –Херсон, 2005. – С. 77-82.

Посібники

30. Гончарова О.Н. Применение компьютерной техники в учебном процессе, курсовом и дипломном проектировании, научно-исследовательской работе преподавателей и студентов. Методическое пособие. – Симферополь: Аргус, 1997. – 42с.

31. Гончарова О.Н. Экономический риск и методы его измерения: методика, практические ситуации, тесты. Методическое пособие. – Симферополь: Аргус, 1998. – 30с.

32. Гончарова О.Н. Математическое программирование: содержание курса, симплексный метод,

двойственная задача. Методическое пособие. – Симферополь: Аргус, 1999. – 42с.

33. Гончарова О.Н. Информационные системы и технологии в экономике и финансах. – Симферополь: ТНУ, 2001. - 114с.

34. Гончарова О.Н. Методическое пособие по высшей математике (для проведения самостоятельных работ). - Симферополь: ТНУ, 2001. – 72 с.

35. Гончарова О.Н. Методическое пособие по курсу “Информационные системы в государственном управлении”. – Симферополь:ТНУ, 2002. – 18с.

36. Гончарова О.Н. Методические указания “Системы обработки экономических данных. Части 1, 2.” по курсу “Основы проектирования систем с искусственным интеллектом”. – Симферополь: ТНУ, 2003. – 122 с.

37. Гончарова О.Н. Методическое пособие по дисциплине “Актуарные расчеты”. – Симферополь:ТНУ, 2003. -74 с.

38. Гончарова О.Н. Информатика и компьютерная техника. Практическое пособие. – Симферополь:ТНУ, 2003. - 40 с.

39. Гончарова О.Н. Сборник методических указаний для лабораторных и самостоятельных занятий по дисциплине “Информационные системы и технологии в экономике”. – Симферополь:ТНУ, 2004.- 70с.

40. Гончарова О.Н. Информатика и компьютерная техника. Учебно-практическое пособие. – Симферополь:ТНУ, 2004. - 67 с.

41. Гончарова О.Н. Методические указания по курсу “Введение в специальность экономическая кибернетика”. - Симферополь:ТНУ, 2004.- 43с.

Матеріали і тези доповідей

42. Гончарова О.Н. Моделирование как один из путей оптимизации рекреационного хозяйства Большой Ялты в условиях рынка // Актуальные проблемы и перспективы развития экономики Украины: Материалы Всеукраинской научно-практической конференции. Алушта, 2-6 октября 2002г. - Симферополь, 2002. – С.8-9.

43. Гончарова О.М. Вплив інформаційних технологій на навчальну діяльність студентів: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі. – Луганськ. – 2005. – С.35-38.

44. Гончарова О.Н. Принципы создания оптимальных условий для формирования индивидуального опыта студентов-экономистов при обучении информатике // Методологічні засади дистанційного навчання: Тези доповідей міжнародної науково-методичної конференції, Дніпропетровськ, 17-18 листопада 2005р. – Д.:ДНУ, 2005.- С.20-24.

45. Гончарова О.М. Формування інформаційної компетенції у студентів економічних факультетів // Комп'ютерне моделювання та інформаційні технології в науці, економіці та освіті.

Збірник наукових праць. – Кривий Ріг: КЕІ КНЕУ. - 2005. – С.44-45.

46. Гончарова О.М. Особистісно-орієнтоване навчання в умовах інформатизації // Особистісно-орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу: проблеми та пошуки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Бердянськ.- 2005. - С. 45-47.

47. Гончарова О.М. Застосування систем комп'ютерної математики при вивченні економіко-математичного моделювання // Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару "Комп'ютерне моделювання в освіті". – Кривий Ріг. – 2006. –С.11.

48. Гончарова О.Н. Дидактические аспекты методики дистанционного обучения студентов: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі.- Луганськ. – 2006. – С.106-108.

АНОТАЦІЯ

Гончарова О.М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання інформатики. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2006.

Дисертація містить дослідження особистісно-орієнтованої методичної системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів в умовах бурхливого розвитку наукової галузі "Інформатика", зміни парадигми освіти і нового соціального замовлення суспільства. У роботі висвітлено проблеми інформатизації навчального процесу на економічних спеціальностях ВНЗ, практику підготовки економічних кадрів, стан навчання інформатики у вищій школі.

Розкрито науково-педагогічні передумови інформатичної підготовки майбутніх економістів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано сучасний стан проблеми розвитку інформатичної підготовки майбутніх економістів, зміст соціального замовлення суспільства і освіти в цілому відносно формування інформаційної культури, інформатичних і комунікативних компетентностей студентів-економістів.

Розроблені основні компоненти особистісно-орієнтованої методичної системи інформатичної підготовки майбутніх економістів в університетах. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено теоретичну модель курсів інформатики, що дозволило з позицій особистісно-орієнтованого підходу спроектувати методичну систему формування інформатичних компетентностей студентів на економічних спеціальностях у ВНЗ, створити навчально-методичні комплекси навчання інформатики і інформаційних систем.

Ключові слова: інформатика, методична система, особистісно-орієнтоване навчання, педаго-

гічне проектування, добір змісту освіти, компетентність, інформаційні технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні програмні засоби.

АННОТАЦІЯ

Гончарова О.Н. Теоретико-методические основы личностно-ориентированной системы формирования информатических компетентностей студентов экономических специальностей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения информатике. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2006.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и новое практическое решение проблемы создания целостной личностно-ориентированной методической системы формирования информатических компетентностей студентов экономического профиля в высших учебных заведениях в условиях бурного развития научной области информатика, изменения парадигмы образования и новым социальным заказом общества.

Проанализировано современное состояние проблемы развития информатической подготовки будущих экономистов, содержание социального заказа общества относительно формирования информационной культуры, информатических и коммуникативных компетентностей экономистов. Определены социально-педагогические установки информатической подготовки будущих экономистов в условиях реформирования высшего образования.

Принципиально новым в исследовании является то, что разработана личностно-ориентированная методическая система формирования информатических компетентностей будущих экономистов на основе: анализа тенденций развития информатики как науки и ее отображения на содержание курса информатики на экономических специальностях вузов; разработки собственной модели курса информатики для экономических специальностей, опирающегося на реализацию компетентностного подхода и принципа дифференциации преподавания информатики; установления взаимосвязей между уровнями фундаментальной и профессиональной подготовки будущих экономистов; разработки модели методической системы, отличной от существующих наличием технологических элементов; уточнения понятий информатических и коммуникативных компетентностей экономиста; разработки учебно-методических комплексов для преподавания курса информатики и курса информационных систем и технологий в экономике на экономических специальностях университетов.

Главной характеристикой предлагаемой модели личностно-ориентированной методической системы формирования информатических компетентностей является ее ориентация на деятельностный аспект (деятельностную модель экономиста) и достижение целей профессиональной само-

стоятельности будущего экономиста. Такая самостоятельность обусловлена уровнем фундаментальной подготовки по информатике, содержание которой учитывает тенденции развития информационно-коммуникационных технологий и информатики как науки, и уровнем профессиональной подготовки, которая осуществляется в рамках курсов информатики и компьютерной техники, информационных систем и технологий в экономике и других дисциплин профильного направления.

Обосновано изменение целей обучения информатике будущих экономистов в современном контексте развития образования. Современный прогресс предметной области информатики, в частности, развитие информационно-телекоммуникационных технологий, а также изменение социального контекста развития образования приводят к изменениям целей обучения информатике, среди которых ведущими являются: формирование у студентов стабильных навыков работы с информационно-коммуникационными технологиями, способностей и стремления адаптироваться в информационной среде деятельности, изменяющейся быстрыми темпами; преемственность дальнейшей подготовки по информатике на протяжении всего периода активной профессиональной деятельности при ориентации на индивидуальные запросы студента.

Разработаны основные компоненты личностно-ориентированной методической системы формирования информатических компетентностей студентов на экономических специальностях вузов, обоснован выбор учебного материала, составляющего содержание информатической подготовки, исходя из деятельностной модели экономиста, что позволяет построить инвариантную методическую компоненту модели будущего специалиста в виде фрагмента образовательно-квалификационной характеристики.

Ключевые слова: информатика, методическая система, личностно-ориентированное обучение, педагогическое проектирование, отбор содержания образования, компетентность, информационные технологии обучения, информационно-коммуникационные технологии, педагогические программные средства.

SUMMARY

Goncharova O.N. Theoretical and methodic fundamentals of the methodic system developing of the informatics' competencies of economic specialities students of the higher school. – Manuscript.

Thesis for the Doctor of pedagogical science degree in the speciality 13.00.02 – theory and the methods of Computer Science teaching. – National Dragomanov Pedagogical University, Kyiv, 2006

The thesis is devoted to research of the methodic system of informatics' competencies formation of economic specialities students under intensive development of Computer Science as a scientific branch as well as changes in educational system paradigm.

The modern state of the informatics preparation of the future economists problem is analyzed. Social and pedagogical parameters of the informatics preparation of the future economists under reformation of the higher education are determined.

The system of informatics' competencies of the future economists formation is developed on the basis of the next principles: Computer Science development analysis, the model of Computer Science course development, competencies approach and technological elements including in the methodic system, education-methodical complexes creation for the courses of Computer Science and Information systems in the economics.

The main feature of the proposed model of the informatics' competencies formation system is the orientation for the "action" model of the economist and professional independency of the future economist achievement. The independency is conditioned by the fundamentals in informatics including information and communication technologies and Computer Science and by the level of professional preparation.

The major components of the informatics' competencies formation system are created. Educational materials for the informatics preparation are formed on the basis of "action" model of the economist. It allows us to build the invariant methodical component of the future specialist model as a fragment of the education-qualification characteristics.

Key words: informatics, methodic system, individual-oriented education, pedagogical projecting, curriculum selection, competence, educational information technologies, information and communication technologies, pedagogical software.